

FOTO ANP/NURPHOTO

Een dieper inzicht in ons eigen verleden

NIENKE BEINTEMA

ONDERZOEK

WWW.GLOKNOS.AC.UK

Mensen over de hele wereld zijn lang niet zo verschillend als we denken. We delen onze aard als biologische soort – en we delen de crises die we in het verleden al tegenkwamen. En die zijn niet zo gek veel anders dan de huidige uitdagingen. Dat zegt RUG-hoogleraar **Inanna Hamati-Ataya**. “Zodra je de gemeenschappelijkheid van ons bestaan inziet, voel je de behoefte om die te beschermen.”

Inanna Hamati-Ataya (1976) is een Frans-Britse hoogleraar Global Political Anthropology aan de RUG, waar ze in 2023 naar toe kwam vanuit Cambridge. In 2017 richtte ze Gloknos op: *Centre for Global Knowledge Systems*. Aan de Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne schreef ze een proefschrift in de politieke wetenschappen.



FOTO REYER BOXEM

Het is een van de meest hardnekkige misvattingen: het idee dat culturen ooit puur en geïsoleerd waren. Dat is de boodschap van RUG-onderzoeker Inanna Hamati-Ataya. Mensen, zo betoogt ze, zijn altijd in beweging geweest. We migreerden, dreven handel, trouwden met elkaar en wisselden ideeën en gewoonten uit, lang voordat iemand sprak over 'globalisering'. De tradities, talen, religies en identiteiten die we nu als onveranderlijk beschouwen, zijn in werkelijkheid producten van millennia van vermenging. Nationalisme berust daarom niet op geschiedenis, maar op selectief geheugen, aldus Hamati-Ataya.

In 2023 werd ze hoogleraar Global International Relations, en vervolgens Global Political Anthropology – een term die ze zelf lanceerde in haar inaugurele rede. Onze huidige mondiale uitdagingen vragen om een overkoepelende aanpak, stelt ze: een aanpak die disciplines overstijgt en erkent dat de mensheid verenigd is door één gemeenschappelijke geschiedenis. "Het is tijd dat mensen weer het grotere plaatje gaan zien."

U bent hoogleraar, maar u volgt zelf nu een masteropleiding Ecologie en Evolutie hier in Groningen. Waarom? Had u niet gewoon wat boeken over dit onderwerp kunnen lezen?

"Nee, dat heb ik al gedaan, en dat was niet genoeg. De theorie en de methoden van de historische, sociale en biologische wetenschappen zijn heel verschillend. Als je die echt wilt integreren, dan moet je die allemaal kennen en zelf interdisciplinair onderzoek doen. Natuurlijk werken wetenschappers al samen: er staan vaak tientallen auteursnamen op een artikel. Maar het blijft een verzameling van verschillende disciplines. Ik wil ecologie en evolutie écht begrijpen om dat grotere geheel te zien en te helpen bij het bouwen van die bruggen."

Waarom ecologie en evolutie?

"Ik werk aan een overkoepelende visie die de mensheid bekijkt in haar volledige geschiedenis en context. Wij zijn het product van miljoenen jaren evolutie, maar we geven nu ook vorm aan onze eigen evolutie, via technologie en het veranderingen van onze omgeving. En dit alles gebeurt in een ongelooflijk korte tijdspanne. Dat vind ik echt fascinerend. Kijk maar naar een spin: die bestaat al miljoenen jaren. Homo erectus bestond twee miljoen jaar. En wij, Homo sapiens – wij hebben onze hele wereld vormgegeven in slechts tweehonderdduizend jaar en wij zijn de enigen die onze wereld echt hebben veranderd. Ik probeer dit veranderingspatroon te begrijpen in de context van die hele afstammingslijn."

'Jammer dat ik maar één leven heb. Ik zou zó graag willen weten wat we over 100, 200 jaar weten.'

Hoe verschilt 'global political anthropology' van bestaande wetenschappen?

"De traditionele antropologie beschouwt groepen mensen als afzonderlijke eenheden, met specifieke kenmerken die vastliggen in ruimte en tijd. Politicologie en internationale betrekkingen richten zich meestal op staten, instellingen, economieën. Dat is allemaal gebaseerd op de veronderstelling dat die afzonderlijke eenheden de natuurlijke menselijke orde zijn. Ik verwerp die opvatting. In plaats daarvan richt ik me op de menselijke soort als geheel. Ik kijk naar wat ons verenigt, als biologische en sociale organismen. We delen onze fundamentele behoeften, onze cognitieve vermogens, sociale structuren en gebruiken, en hoe we cultuur gebruiken om ons aan onze omgeving aan te passen. De 'verschillen' zitten hem alleen in de manier waaróp we dit alles doen."

Wat is uw huidige onderzoeksfocus?

"Ik kijk steeds meer naar een mogelijk 'post-agrarisch tijdperk'. Een nieuw systeem van voedselproductie zonder directe verbinding met het land. Sommige technologieën zijn al in ontwikkeling, bijvoorbeeld hier in Nederland: verticale landbouw, celkweek, inclusief kweekvlees... Dat zijn potentieel baanbrekende innovaties. En let wel: zulke grote verschuivingen hebben zich al eerder voorgedaan. We waren ooit jagers-verzamelaars. De komst van de landbouw veranderde alles: onze migratiepatronen, levensstijl, familiestructuren, politiek... Wat nu als deze nieuwe technologieën, net als de vroegste agrarische ontwikkelingen, ons bestaan fundamenteel veranderen? Ik vind dat een ronduit fascinerende gedachte."

Het is tijd dat we stoppen met onze huidige landbouw?

"Nou, niet helemaal – maar er zijn bepaalde aspecten die niet duurzaam zijn. Niet alleen op milieugebied, maar ook sociaal en economisch. In het verle-

VERVOLG OP PAGINA 6 >

VERVOLG VAN PAGINA 5

den hebben we de enorme invloed van de landbouw gezien: er zijn samenlevingen ingestort door de beperkingen van de landbouw. Watertekorten door klimaatverandering hebben uiteindelijk geleid tot de val van het Akkadische rijk, de Myceners, de Tang-dynastie... En er zijn veel momenten in onze geschiedenis geweest waarop de landbouw grote maatschappelijke veranderingen teweegbracht: de eerste landbouw veranderde onze sociale structuren, de arbeidsverdeling tussen de seksen, de vorm van onze huizen... en leidde tot het uitsterven van soorten, de indeling van de tijd in seizoenen, de opkomst van specialisatie en de staat, een enorme demografische groei... Heel vergelijkbaar met wat we nu zien. Nu moeten we beslissen welke waarden onze keuzes sturen. Hoe behouden we gelijkheid, waardigheid en duurzaamheid? Wat is onze verbindende moraal voor de toekomst? Die gezamenlijke uitdaging is een waarheid die we niet kunnen ontkennen en die ons naar de toekomst zou moeten leiden."

En daar hebben we wetenschap voor nodig?

"Ja. Wetenschap, waaronder ook historische wetenschap, helpt ons te ontrafelen wat we gemeen hebben en hoe we onze verschillen en ontwikkelingen kunnen begrijpen. We denken vaak dat de huidige crises uniek zijn. Maar dat zijn ze niet. Soortgelijke crises hebben zich al eerder voorgedaan. Mensen begonnen hun omgeving te vernietigen zodra ze efficiënte jagers en 'ecosysteem bouwers' werden. Zo'n 50.000 jaar geleden waren de verwoestende gevolgen van onze opzettelijke branden en jacht al zichtbaar in het landschap. Ze leidden toen al tot het uitsterven van soorten, waaronder de grote zoogdieren waarvan we leefden. Wetenschap kan ons helpen al deze problemen te begrijpen en te ontleden in heldere processen."

Hoe gaat dat ons helpen?

"Het uiteindelijke doel van dit overkoepelende perspectief is dat het mensen uit hun eigen kringetjes haalt. Dat het ze in staat stelt universele feiten te begrijpen, en werkelijke onderlinge verbanden te zien. Als mensen de wereld anders begrijpen, zullen ze zich ook anders gedragen: met meer historisch besef en ethische verantwoordelijkheid. Kennis is een weg naar een wereld die waardiger en rechtvaardiger is."

Dat klinkt bijna spiritueel.

"Nou, ik ben geen spiritueel persoon – of misschien ligt mijn spiritualiteit ergens anders. Ik zie mezelf terug in Lucy [de vroege menselijke voorouder die in Ethiopië is ontdekt, red.]. Ik zie mezelf in iedereen. Ik zie waardigheid in andere soorten. Het klinkt misschien hippie-achtig – hier schiet taal tekort. Maar we hebben de verantwoordelijkheid om na te denken over wat we gemeen hebben, en daar vervolgens naar te handelen. En om deze ideeën aan onze kinderen door te geven. Toen ik op school zat, leerde ik alleen over nationale perspectieven. Geschiedenis was beperkt en aardrijkskunde was saai. Het stimuleerde mijn verbeelding niet, terwijl nu alles juist logisch is omdat alles samenkomt. Alles komt tot leven. Het is als tijdreizen: we kunnen nu in het verleden en in de toekomst kijken. Het is fantastisch. Kostbaar. En het komt allemaal voort uit de wetenschap waar we vandaan komen."

Na een korte stilte: "Jammer dat ik maar één leven heb. Ik zou zó graag willen weten wat we over honderd, tweehonderd jaar weten."



FOTO HENK VEENSTRA

DE KOERS VAN SCHERPEN

OPGETEKEND DOOR MARJAN BROUWERS

Ingewikkelde keuzes en positieve plannen

De zomer staat voor de deur en er ligt al een fijne historische roman op me te wachten. Ik kijk er naar uit om in de vakantie nieuwe energie op te doen. Dan kan ik komend Academische Jaar volop aan de slag met de vraagstukken die dan weer al mijn aandacht zullen vragen.

Toen het vorige kabinet viel, slaakten wij een zucht van verlichting. Dat kabinet zadelde ons op met onaanvaardbaar hoge bezuinigingen en het nieuwe kabinet beloofde deze terug te draaien. Dat laatste is nog niet gebeurd. We zitten nog steeds financieel in zwaar weer: onze kosten stijgen en de instroom van nieuwe studenten neemt af. We hebben al de nodige maatregelen genomen om onze kosten te drukken. Zo geldt er nog steeds een vacaturestop en doen we er alles aan om onnodige uitgaven te voorkomen. Maar om financieel gezond te blijven, moeten we nu pijnlijke keuzes maken. Welke uitgaven zijn echt nodig om de kwaliteit van ons onderzoek en onderwijs hoog te houden en welke keuzes moeten we maken om te stoppen of te hervormen?

Ondertussen kijken we wel vooruit. Ons instellingsplan is inmiddels goedgekeurd en bevat een aantal voornemens die veel voor onze universiteit gaan betekenen. In dat plan beschrijven we wat voor universiteit we willen zijn in de toekomst: breed en wendbaar, open en onafhankelijk, wetenschappelijk relevant, regionaal én internationaal gericht. We blijven doen waar we goed in zijn, maar daarnaast gaan we nog meer dan voorheen samenwerken: binnen en buiten de muren van onze universiteit, tussen disciplines en faculteiten en natuurlijk met de wereld om ons heen.

In ons vorige plan gingen we voor het bouwen van "connections", verbindingen en verbanden. Nu bouwen we daarop verder om door te groeien naar wat we nu de vijfdegeneratie-universiteit noemen. Hierin is kennisdeling en participatie met de samenleving belangrijk: de universiteit als netwerkorganisatie die nog intensiever interdisciplinair en transdisciplinair werkt. Maatschappelijke opgaven zijn het organiserend principe voor onderwijs, onderzoek en samenwerking.

Daarvoor hebben we de hulp, goede ideeën en steun nodig van jullie allemaal: medewerkers en studenten, iedereen met wie we samenwerken buiten de universiteit en natuurlijk de alumni, onze ambassadeurs in de buitenwereld passend bij de titel: samen impact maken. Een mooie uitdaging die we met optimisme tegemoet treden. En met dat positieve voornemen wens ik jullie allen een mooie zomer toe.

Jacquelien Scherpen rector magnificus